

## Kansaneläkelaitoksen asiantuntijalausunto HE 129/2020 vp

Esitys on kokonaisuutena arvioiden selkeä parannus asiakasmaksuja koskevan lain-säädännön nykytilaan ja se sisältää monia asiakkaiden asiointia ja heidän tarpeisiinsa vastaamista helpottavia uudistuksia.

Kannatettavia ehdotuksia ovat mm.:

- palvelujen maksuttomuuden laajentaminen,
- palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen maksuista säädetään laissa,
- terveydenhuollon maksukaton laajennettaminen koskemaan suun terveydenhuollosta, terapiasta, tilapäisestä kotisairaanhoidosta ja tilapäisestä kotisairaalahoidosta sekä tietyistä etäpalveluista perittäviin asiakasmaksuihin,
- terveydenhuollon maksukaton laajennettaminen koskemaan sellaisia maksuja, joiden suorittamiseen on myönnetty toimeentulotukea,
- asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen selkeämpi ensisijaisuus suhteessa toimeentulotukeen,

### Kehittämiskohteita

Ehdotuksen myönteisistä vaikutuksista huolimatta on syytä nostaa esille kehittämiskohteita, jotka edelleen jäävät vaikeuttamaan asiointia ja toimeenpanoa:

#### 1. Asiakasmaksujen perustuminen lakiin

Osauudistuksessa ei ole tavoiteltu asiakasmaksujen perimistä vain laissa säädetyistä palveluista. Tämä mahdollistaa palvelujen tuottamisen monimuotoisuuteen liittyvät ongelmat. Palvelujen tuottamisen erilaiset tavat voivat johtaa hinnoitteluihin ja maksuihin, jotka eivät vastaa esityksen yhdenvertaisuuteen liittyviä tavoitteita. Kun maksuista ei säädetä laissa, asiakkailta peritään nykytilassakin hyvin erilaisia esimerkiksi asumis- palveluihin liittyviä maksuja, kuten:

- asiakasmaksuja
- perusmaksuja
- vuokria
- hoito- ja hoivamaksuja
- hygieniamaksuja
- saunotuspalvelumaksuja
- palvelumaksuja

- ateriamaksuja
- siivousmaksuja
- turvarannekemaksuja
- lääkerobottimaksuja
- omavastuuosuuksia.

Nykytilan korjaaminen edellyttäisi selkeämpää ja velvoittavampaa lainsäädäntöä.

## 2. Asiakasmaksun suorittaminen kunnalle

Asiakasmaksun perii aina kunta tai kuntayhtymä. Esityksessä velvoite on ilmaistu niin, että kunnan on annettava asiakkaalle lasku tarjotusta palvelusta. Lisäksi asia on todettu esityksen perusteluissa. Maksujen suorittamisesta vain kunnalle tai kuntayhtymälle tulisi säätää nimenomaisesti ja velvoittavammin. Kuntien tehtäviin kuuluu kantaa riski silloin, kun asiakas ei kykene maksua suorittamaan.

Kelan etuuskien toimeenpanossa on tunnistettu ainakin yhdistelmiä, joissa:

- asiakasmaksu maksetaan kunnalle
- asiakasmaksun suuruinen omavastuu maksetaan palveluntuottajalle
- asiakasmaksujen ja palvelumaksujen yhdistelmiä maksetaan palveluntuottajalle
- asiakasmaksujen ja palvelumaksujen yhdistelmiä maksetaan osin palveluntuottajalle ja osin kunnalle

Nykykäytäntö esimerkiksi päihdekuntoutuksessa on, että asiakasmaksut ovat useissa kunnissa siirretty omavastuuosuuksina palvelujen tuottajien perittäviksi. Päihdekuntoutusta järjestetään päihdehuoltolain, sosiaalihuoltolain sekä terveydenhuoltolain perusteella. Perustoimeentulotuen menoina huomioidaan ainoastaan terveydenhuoltomenoja. Se, millä perusteella palveluja asiakkaalle tarjotaan, on kuntakohtaista. Toimeentulotukimenona voidaan huomioida vain terveydenhuoltolain perusteella tarjottua hoitoa. Jos kysymyksessä on sosiaalihuoltolain tai päihdehuoltolain mukainen palvelu, määrätystä maksusta voidaan huomioida vain terveydenhuollon ja asumisen osuudet. On tavallista, että maksuista ei ole eriteltävissä huomioitavia osuuksia, jolloin Kelaa hylkää menon selvittelyn jälkeen kokonaisuudessaan. Kun toimeentulotukea ei myönnetä, asiakkaat eivät kykene maksamaan maksujaan, jotka päihdekuntoutuksessa on määritelty pääosin omavastuuosuuksina. Asiakkaiden maksuvaikeuksien seuraus on, että päihdekuntoutuksen toimijat kantavat asiakasmaksuriskin. Summat voivat merkittäviä ja tilanteen kestäessä se voi uhata nykymuotoisen päihdekuntoutuksen toimintaedellytyksiä.

### 3. Valvonta

Esityksen kehittämiskohde on myös maksujen määräämiseen kohdistuva valvonta. Koska tilanteista, joista asiakasmaksu voidaan periä, ei ole säädetty tyhjentävästi laissa ja koska olemassa ole maksukäytäntö on monimuotoinen, edellyttäisi nykytilan korjaaminen toimivaa valvontaa. Tästä ei ole säädetty osauudistuksessa. Maksujen yhdenmukaisen määräämisen takaavan valvonnan puute on epäkohta, joka tulisi korjata.

### 4. Terveystieteiden maksukaton seuranta

Nyt annettavassa esityksessä maksukaton seurantavelvollisuus säilyisi asiakkaalla itsellään. Käytännössä monien iäkkäiden, vammaisten tai muutoin heikossa asemassa olevien henkilöiden on kuitenkin vaikeaa tai mahdotonta huomata, milloin heidän maksukattonsa on ylittynyt ja että heillä olisi oikeus saada tietyt palvelut maksutta kyseisen kalenterivuoden loppuun.

Riipumatta siitä onko maksukaton toimeenpano kuntien vaiko maakuntien vastuulla tulisi seurantavelvollisuus siirtää viranomaisille. Käytännössä tämä kannattaisi toteuttaa kansallisella rekisterillä. Kunnat, kuntayhtymät tai maakunnat toimittasivat maksutiedot kansalliseen rekisteriin, jonka käyttöoikeudet olisi annettu tietoja tehtävissään hyödyntäville viranomaisille. Maksujen kertyminen ja ilmoitukset asiakkaille olisi järkevää automatisoida sääntöpohjaisen automaation menetelmin.

Kohteliaimmin

Petri Lemettinen

lakimies